

מחלוקת הרמב"ם מול שאר הראשונים בחשבון ימי הנידות והזיבות

ר' ישראל אלתר

בגמרא בנידה נאמר¹: "אחד עשר יום שבין נידה לנידה הלכה למשה מסיני".
בהבנת גמרא זו נחלקו הרמב"ם מול שאר הפוסקים.

א. שיטת הרמב"ן ושאר הראשונים

לדעת הרמב"ן ושאר הראשונים, מלבד הרמב"ם, מיום שמתחילה האישה את הראייה, הרי היא נידה וסופרת שבעה ימים בהם היא טמאה. לאחר מכן ישנם י"א ימי זיבה, ובפעם הבאה שתראה אחריהם – תהיה שוב נידה. במקרה שראתה ג' ימים רצופים בימי הזיבה נעשתה זבה גדולה, ואינה חוזרת לימי נידותה עד שתשב שבעה נקיים², ימי הנידה לא יתחילו פעם נוספת לפני שתסיים לשבת שבעה נקיים.

מקורו של הרמב"ן הוא בסוגיה בנדה³, העוסקת בחישוב הימים בהם תהיה אישה מותרת כאשר היא מוגדרת כטועה⁴, דהיינו ששכחה את מנין ימי נידותה וימי זיבותה, ואינה יודעת באילו ימים היא העומדת כעת. בסוף הסוגיה מופיע הדין:

שמונה ימים טמאים ושמונה ימים טהורים, משמשת חמישה עשר יום מתוך ארבעים ושמונה.

כלומר: אם האישה רואה כל חייה באופן כזה ששמונה ימים רואה ושמונה ימים אינה רואה, ובנוסף היא גם מוגדרת כטועה ששכחה את מניינה – תהיה טהורה לבעלה חמש עשרה ימים בתוך כל ארבעים ושמונה יום:

¹ עב:

² מגיד משנה הלכות איסורי ביאה פ"ו הל"ו.

³ נד.

⁴ כלומר, איבדה את הספירה ואינה יודעת אם נמצאת כרגע בימי נידתה או בימי זיבתה.

7	6	5	4	3	2	1
14	13	12	11	10	9	8
21	20	19	18	17	16	15
28	27	26	25	24	23	22
35	34	33	32	31	30	29
42	41	40	39	38	37	36
	48	47	46	45	44	43

מקרא:

ימי זיבה - ראתה דם - שבעה נקיים/שומרת יום כנגד יום -

בהמשך הסוגיא שואלת הגמרא: והרי יש ארבע עשרה ימים בהם מותרת לבעלה? (רש"י⁵: ימים 41-43 אינם עולים לה לשבעה נקיים, כיון שיש לנו דין שימי נידות שאינה רואה בהם לא עולים לשבעה נקיים, ולכן תהיה אסורה גם ביום ה-48⁶, וממילא יוצא שמותרת רק 14 יום. רמב"ן⁷ – דברי רש"י אינם נוחים⁸, אלא כך יש לפרש את שאלת הגמרא: והרי צריכה לשמור יום כנגד יום כנגד הימים ה-17 וה-18. הנחת היסוד של השואל לפי זה היא שימי נידה שאינה רואה בהם אינם עולים לה לשימור של יום כנגד יום ולכן נאסרת על בעלה ביום ה-26) ועל כך עונה רב אדא בר יצחק: מכאן לומדים שימי נידה שאין רואה בהם עולים לה כיום כנגד יום⁹.

⁵ ד"ה 'ארביסר הו'.

⁶ קצת לא מובן, שהרי השואל יוצא מנקודת הנחה שאי אפשר לשבת יום כנגד יום בימי נידה שאינה רואה בהם. אבל לפי זה ישנם פחות מ-14 ימים בהם מותרת לבעלה שהרי היום ה-25 לא יעלה לה כיוון שהוא יום נידה שאינה רואה בו וכן לא יעלה היום ה-26 כיוון ששומרת יום כנגד יום. בנוסף, הימים ה-41, 42 ו-43 גם לא יעלו לה לשבעה נקיים מהסיבה הנ"ל, ומהיום ה-45 תספור שבעה נקיים, ויוצא שמותרת לבעלה 13 ימים?

עונה הערוך לנר: רש"י סובר שימי נידות שאינה רואה בהם מועילים לספירת זבה קטנה, אבל לא לספירת זבה גדולה שצריכה שבעה נקיים. ניתן לומר זאת כיון שסובר רש"י שהיום העשירי מצריך שימור רק מדרבנן (לפי שיטת ר' יוחנן). ולכן, יום 25 כן מועיל לספירה, וממילא יום ה-26 הוא כן יום שמותרת בו, וממילא יש לה 14 ימים שבהם מותרת לבעלה.

⁷ חידושי הרמב"ן נדה דף נד.

⁸ עיין תוס' רא"ש על אתר ד"ה 'הני ארביסר הו', ובהערה הבאה.

⁹ גם כאן קצת לא מובן, שהרי יוצא שלזבה גדולה ימי נידה שאינה רואה בהם עולים לה לשבעה נקיים, א"כ לזבה קטנה לא כל שכן שיעלו?

על פי הערוך לנר שראינו לעיל (הערה 6) ניתן לומר, שכיון שאינה נחשבת נידה עד שתספור שבעה נקיים, יוצא שמה שרואה בימים 37 עד 40 אינה ראיית נידות אלא המשך הזיבות, והימים 41 עד 47 עולים לה לספירת שבעה נקיים, וביום ה-48 מותרת לבעלה. אם כן, מדוע רש"י שמסכים לדין שאין ימי הנידה מתחילים עד שתספור שבעה נקיים (עיין בהערה הבאה), כותב שהימים ה-41 עד

מכל מקום, מדברי הגמרא מוכיח הרמב"ן שלכו"ע אין ימי הנדה מתחילים עד שתספור שבעה נקיים¹⁰.

ב. שיטת הרמב"ם

כתב הרמב"ם¹¹:

כל שבעת הימים שנקבעה לה וסת בתחילתן, הן הנקראים ימי נידתה בין ראת בהן דם בין לא ראת. וכל דם שתראה בהן דם נידה יחשב, וכל אחד עשר יום שאחר השבעה הן הנקראים ימי זיבתה בין ראת בהן דם בין לא ראת. ולמה נקראים ימי זיבה, מפני שהן ראויים לזיבה. וכל דם שתראה בהן דם זיבה יחשב. והזהר בשני שמות אלו שהן ימי נידתה וימי זיבתה.

כל ימי האשה מיום שיקבע לה וסת עד שתמות או עד שיעקר הוסת ליום אחר, תספור לעולם שבעה מתחילת יום הוסת, ואחריהן אחד עשר, שבעה ואחריהן אחד עשר. ותזהר במנין, כדי שתדע בעת שתראה דם אם בימי נדה ראת או בימי זיבה. שכל ימיה של אשה כך הן, שבעה ימי נדה ואחד עשר ימי זיבה, אלא אם כן הפסיקה הלידה כמו שיתבאר.

בהבנה ראשונית נראה, שלדעת הרמב"ם מיום שמתחילה האשה לראות דם לראשונה בחייה, מתחילה לספור לעולם 7, 11, 7, 11 – עד שתלד או שיפסק הדם מסיבה אחרת. בנוסף, לפי הרמב"ם יוצא לכאורה שאם ראתה דם בשלושת ימי הזיבה האחרונים, מיד מתחילים למנות את ימי הנידה, אע"פ שלא עברו שבעה נקיים.

נראה שלרמב"ם היתה קבלה מזמן הגאונים שזהו הדין, שהרי במדרש תנחומא¹² מובאת שיטתו בשם רב שרירא גאון.

ה-43 לא עולים לה לספירתה מכוח העובדה שהם ימי נדה וימי נדה שאינה רואה בהם לא עולים לספירת שבעה נקיים?
לפי רש"י, אומר הערוך לנר (ד"ה 'בד"ה הני'), כיון שהימים ה-41 עד 43 היו יכולים להיות ימי נידה קראו להם ימי נידה. כלומר, רש"י סובר שכיון שסתם ווסת של אישה הוא משלושים לשלושים יום, לכן לאחר שלושים יום נחשבת מיד נידה, אע"פ שראתה מיד אחר י"א ימי הזיבה בלי שספרה שבעה נקיים.

¹⁰ וגם בדעת רש"י כך הדין. ואע"פ שמרש"י כאן לא רואים זאת, מ"מ כך כתב רש"י בערכין ח. ד"ה 'פתח'.

¹¹ איסורי ביאה פ"ו, ה"ד-ו.

הפרדס רמונים¹³ מזהה את מקורו של הרמב"ם בגמרא במסכת נידה. בפרק ראשון¹⁴ אמרה הגמרא, שאישה קובעת לה וסת בימי נידתה דווקא ממעין סתום אבל לא ממעין פתוח. כלומר, בזמן שהאישה רואה דם וסת מעיין הדמים שלה פתוח. בכל שבעת הימים בהם ראתה דם (גם אם לא ראתה בכולם) היא נמצאת במעמד של מעיין פתוח, ולכן אם ראתה למשל בימים א', ב' וג' ולאחר מכן ביום ו', וחזרה על הוסת הזה גם בפעם הבאה וכן בפעם השלישית, לא נאמר שקבעה לה וסת ל-ו' כיוון שהראיה ביום ו' היא ממעין פתוח. אבל אם רואה דם בימי נידות חדשים שבאים לאחר י"א ימי זיבה (לפי החשבון הנ"ל של הרמב"ם), יכולה לקבוע וסת.

ובמקום אחר¹⁵ **שואל רב פפא:** לפי שיטת רב הונא בר חייא בשם שמואל, הסובר שאין קובעים וסת בתוך ימי זיבתה, האם נחשוש לווסת בימי הזיבה? – ומוכיח ועונה: אם היתה רגילה לראות ביום ט"ו לטבילתה, שהוא יום כ"ב לראייתה¹⁶ (ע"פ רבי יהודה בשם שמואל) ושינתה ליום כ' שהוא כ"ז לראייתה – זה וזה אסורים.

ומסבירה הגמרא: רב פפא סובר שיש שתי ספירות להן היא חוששת: 22 ימים מסוף ה-22 ימים הראשונים, וכן 27 ימים מסוף 27 הימים שנספרו. לפ"ז יוצא שהיום ה-44 שאליו חוששים, נופל על ימי הזיבה (שהרי היום ה-44 הוא היום ה-17 מיום ה-27 בו ראתה), ומכאן הוכחה שחוששים לווסת במידה ונופלת בימי הזיבה.

שואל רב הונא בריה דרב יהושע: אולי מונים את 22 הימים מהיום שראתה בו, כלומר מהיום ה-27 ואז יוצא שהיום ה-22 נופל על ימי נידתה? (7 ימי נדה + 11 ימי זיבה + 4 ימי נידה) וא"כ אין להוכיח מכאן שחוששת לווסת בימי זיבתה.

עונה רב פפא: מה שאמר ר' יוחנן שאשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה, זה רק כאשר בחודש הראשון ראתה ב-א' וב-ה', וכן בחודש השני ראתה ב-א' וב-ה', ואילו בחודש השלישי ראתה רק ב-ה' וקבעה לה וסת ל-ה'. לפי חישוב זה, ה-ה' שבחודש השלישי יוצא בימי נידתה רק אם מחשבים אותם מ"ח של החודש הקודם, ולא אם מחשבים מחמישה בחודש! כלומר, מתוך המילים "קובעת לה וסת בתוך ימי נידותה" רואים שיום ה-ה' נחשב כבתוך ימי נידותה של הספירה המקורית. ומכיון שלפי הספירה המקורית היתה אשה זו אמורה לראות ב-א', יוצא שיום ה-א' לחודש נחשב כימי נידתה¹⁷.

¹² סוף פרשת מצורע, אות ח.

¹³ פתחי נידה, ב-ג.

¹⁴ יא.

¹⁵ לט-:

¹⁶ מדובר פה בדין תורה שלאחר שבעת ימי הנידות טובלים מיד.

¹⁷ עפ"י רש"י.

חולק רב הונא: ר' יוחנן אמר אחרת: כגון שראתה ב-א' בחודש הראשון וב-א' בחודש השני, וב-כ"ה לחודש השני וב-א' של החודש השלישי, שקובעת לה וסת ל-א'. והסיבה שקובעת לה וסת בתוך ימי נידתה במקרה זה, היא מכיון שאומרים שדמים יתירים נתוספו בה בכ"ה בחודש השני, ולכן אין ראיית א' בחודש השלישי נחשבת כראיה בימי נידתה. בעצם במקרה זה בפעמיים הראשונות ראתה ממעיין פתוח, ובפעם השלישית ראתה ממעיין סתום, וקבעה לה וסת.

לדעת הפרדס רימונים, שואב הרמב"ם את שיטתו מתוך דברי רב פפא. על מנת כיצד הוא עושה כן, יש להקדים ולראות מה נפסק להלכה מתוך גמרא זו.

רש"י¹⁸ ו**הרשב"א**¹⁹ פוסקים כהעמדתו של רב הונא לדברי ר' יוחנן, ואילו **הרמב"ם**²⁰ פוסק את העמדתו של רב פפא²¹. רש"י ורשב"א סוברים כשיטת הרמב"ן בדין ספירת ימי הנידה והזיבה, וכשהם קוראים את פשט דברי רב פפא נוצרת להם בעיה כיון שלשיטתם תמיד היום הראשון של ימי הנידה מגיע ממעיין סתום! וא"כ כיצד יתכן שיום ה' של החודש השלישי הוא בתוך ימי הנידה, והרי לא היתה שום ראיה לפניו? ולכן הם נאלצים להידחק ולהסביר את רב פפא כפי שהוסבר לעיל, שמדובר על ימים הראויים לנידה ולא על ימים שראתה בהם ממש דם נידה. אבל לפי הרמב"ם הסובר שכל הזמן סופרת 7 ו-11, יוצא שהיום ה-95 (כלומר ה' לחודש השלישי) נופל על ימי הנידה וקובעת בהם וסת. הרמב"ם מעדיף את שיטתו של רב פפא על פני רב הונא, כיון שזה מסתדר יותר בפשט דברי ר' יוחנן. שהרי ר' יוחנן אומר שאין האישה קובעת וסת אלא ממעיין סתום, ומפשט המילים משמע שהמעין הסתום מתייחס לראיה שיוצרת את הקביעות, כלומר הראיה השלישית.

מסכם הפרדס רימונים:

הן עתה נתגלה לנו מקור הבאר ששאב ממנו הרמב"ם ז"ל.

ומסיק שאת השאלות שנפנה אל הרמב"ם, יש להפנות גם אל רב פפא.

¹⁸ נידה יא.

¹⁹ תורת הבית, בית ז שער ג.

²⁰ הלכות איסורי ביאה, פ"ו הל"ד-ו.

²¹ ב"י סוף סימן קפט (מתייחס לסעיף לב של השו"ע).

ג. הסבר הכורח שהביא את הרמב"ם לשיטתו

על שיטת הרמב"ם נשאלו שאלות רבות, אבל לפני שניגשים להתמודד איתם יש להבין מה הכריח את הרמב"ם להבין כפי שהבין.

אומר בעל ערוך השולחן²², שישנן כמה סוגיות בש"ס שקשות לשיטת הרמב"ן ושאר הראשונים:

1. במספר סוגיות חששו לספק שמא עומדת בימי זיבה, למשל: תקנת ר' זירא²³ נוצרו מתוך החשש שמא היא זבה. לשיטת הרמב"ן וכל הראשונים, ימי הזיבה באים מיד לאחר ימי הנידה, ולכן לא מובן מדוע חוששת האישה בכל ראייה לזוב, שהרי חזקה שלרוב הנשים הוסת באה בתדירות של יותר מעשרה ימים בין וסת לוסת, ולכן האפשרות שתתבלבל בין ימי זיבה לימי נדה היא רחוקה מאוד.

2. על בסיס דברינו בשאלה הקודמת, יש להקשות גם בעניין תקנת רבי בשדות²⁴: מכוח תקנת ר', אם ראתה יום אחד טמאה שישה ימים בנוסף אליו כדין תורה בנידה, אבל לכאורה אין צורך בתקנה זו. ואכן רש"י פירש שאם ראתה יום אחד רבי תיקן כדין תורה, ומסביר ערוך השולחן שכוונתו שאפילו אם האישה יודעת שהיא בימי זיבה מחמירה ויושבת שבעה ימים ולא רק יום כנגד יום. אבל זה קשה, שכיוון שהאישה יודעת שעכשיו טבלה מנידתה והיא עומדת בימי זיבה מדוע שנחשוש שהיא עומדת בימי נידה? אבל לשיטת הרמב"ם הדבר מובן, כיון שלשיטתו יש חשש שאיבדה את החשבון הכללי ואינה יודעת אם טבלה עכשיו מטומאת נידה או זיבה.

3. עוד תיקן רבי, שאם ראתה יומיים תשב שישה והן כיון שחוששים שמא היום הראשון מימי זיבה והשני מימי נידה. אבל זה לא מובן, שהרי אם סיימה עשרה ימי זיבה איך תשכח כשרואה דם שהיא ביום ה-11 לימי הזיבה?

התוס' ניסה לתרץ שאלה זו: שמא ביום הראשון של ראיית הנידות ראתה דם ירוק (=טהור), ומכיוון שאינה יודעת שזהו דם טהור תתחיל לספור שבעה ימים מהיום בו החלה לראות. ויוצא שהתחילה את ימי הנידה טרם זמנם, וממילא

²² יורה דעה קפג, יג"ח.

²³ בנות ישראל החמירו על עצמן לשבת שבעה נקיים, על כל ראיית טיפת דם כחדל (נידה סו).

²⁴ נידה סו. – מכיוון שהרבה נשים איבדו את הידיעה אם נמצאות הן בימי נידה או זיבה, תיקן רבי שאם ראתה דם יום אחד תשב ששה ימים מלבד היום בו ראתה, מחשש שמא היתה בימי נידותה. ראתה שנים – תשב ששה והן, מחשש שמא היום הראשון היה בימי הזיבה שלה והיום השני בו ראתה היה בימי הנידה שלה. ראתה שלושה – תשב שבעה נקיים, שמא שלושת הימים בהם ראתה היו בימי זיבתה.

גם את ימי הזיבה הבאים אחרים התחילה מוקדם מהנדרש, ולכן גם תסיים את ימי הזיבה לפני הזמן הנכון בו אמורים הם להסתיים. אבל קשה על דבריו, שלפי זה היה על רבי לתקן שאפילו אם ראתה יום אחד צריכה לשבת שבעה נקיים, מחשש שמא יומיים לפני כן ראתה דם טהור וכשרואה היום זה היום השלישי?

ד. השאלות על שיטת הרמב"ם

ערוך השולחן²⁵ הביא מספר שאלות עיקריות ששאלו על הרמב"ם:

1. לפי הרמב"ם יוצא שיכולה להיות זבה ללא שקדמה לכך טומאת נדה? (שהרי לפי החישוב של 7 ו-11, אם ראתה בימים ה-26, 27 ו-28 טמאה בטומאת זיבה, גם אם לא ראתה לפניהם, בימי הנידה).

2. שאלת הרמב"ן: לפי הרמב"ם אם ראתה בסוף ימי הזיבה, מתחילים ימי הנידה אף אם לא ספרה שבעה נקיים, והרי זה נגד סוגיה בערכין²⁶ שם משמע שכל זמן שלא ישבה שבעה נקיים היא תמיד זבה.

בסוגיה שם נאמר שטועה שאמרה "יום אחד טמא ראיתי" – פיתחה 17 ימים. כלומר, מחשבים מהו מקסימום הזמן שצריך לעבור ללא דם על מנת שנהיה בטוחים שאינה זבה ובכך נתקן אותה, זהו פתח הנדה שלה. יוצא שאם ראתה יום אחד, למשל, אם בזמן שראתה היתה בתחילת ימי הזיבה, ההשלמה המקסימלית שנדרשת לתקנתה היא 11 יום. ואם בזמן שראתה היתה בתחילת ימי הנידות ההשלמה המקסימלית שנדרשת לתקנתה היא 11+6. ומכיוון שאין אנו יודעים באיזו תקופה היתה בזמן שראתה, מצריכים אותה למנות 17 ימים.

ומדין זה מקשה הרמב"ן שלשיטת הרמב"ם לא ניתן לתקנה, שהרי החשש לעולם עומד כיון שיכול להיות שראתה באמצע ימי הזיבה, ואם כן אף אם נצריך לה שתמנה 17 יום שלא תראה בהם דם, מ"מ הרי תמיד תשוב לאחריהם לימי זיבתה, שהרי ימי זיבתה ונידתה מגיעים תמיד ברצף קבוע ללא כל הפסקה ביניהם. רק אם יושבת שבעה נקיים לפני ימי הנדה יכולה לתקן ולחזור לימי נידותה²⁷.

²⁵ יורה דעה סימן קפג, יט-כא.

²⁶ דף ח.

²⁷ העניין מומחש על ידי הדוגמא של הגמרא, בטועה שראתה 4 ימים: אם כל ארבעת הימים, או שלושת הימים האחרונים, או אף שני הימים האחרונים בלבד הם מימי הנדה – אזי הזמן

3. לשיטת הרמב"ם יוצא שאין כזה דבר וסת החודש, שהרי לאחר שראתה ראייה אחת יום שלושים מאותה ראייה נופל בימי הזיבה, ולא בימי נידותה.

ה. תירוץ הקושיא השלישית

על מנת לענות על השאלה השלישית ששאלנו, נענה קודם כל על סתירה המופיעה ברמב"ם, לכאורה. במקום אחד²⁸ כתב הרמב"ם:

אין האישה קובעת לה וסת בתוך ימי נידתה שראת בהן. כיון שראת יום אחד, אינה קובעת וסת בכל השבעה. **וכן אין האישה קובעת וסת, בימי זיבתה** שהן אחד עשר יום; אבל קובעת וסת בימי נידתה שאינה רואה בהן. **ואם נקבע לה וסת בימי זיבתה, הרי זו חוששת לווסת**; וכל וסת שנקבעה בימי זיבתה, אם נעקרה אפילו פעם אחת נעקרה, ואינה צריכה להיעקר שלושה פעמים, שחזקת דמים מסולקין הן בימים אלו.

אבל באותו פרק כתב בהלכה אחרת²⁹:

ראת ביום חמישה עשר בחודש זה, ויום שישה עשר בחודש של אחריו, ויום שבעה עשר בחודש של אחריו – הרי קבעה לה וסת לדילוג.

וקשה, הרי לפי החשבון יוצא שיום ט"ז נופל בימי הזיבה, ואינה יכולה לקבוע בו וסת?

הפרדס רמונים³⁰ הביא שני תירוצים לסתירה זו, ואת שניהם דחה.

תירוץ ראשון: לעניין קביעת וסת סובר גם הרמב"ם, שדוקא בימי הזיבה הסמוכים לימי הנידה בהם ראתה דם אינה קובעת וסת, כיון שמסולקת דמים (כדברי הראב"ד³¹). מה שאין כן בימי הזיבה הבאים לפי חשבון (כלומר ימי זיבה שבאו

המקסימלי שהיא צריכה לחכות הינו 16 יום (עיין רש"י ד"ה 'ארבעה ימים וכו' פתחה ששה עשר'). ואם שלושת הימים הראשונים היו בימי הזיבה ורק האחרון בימי הנדה – יש שבעה נקיים לאחר היום האחרון, ופתח נדתה בסוף שבעה. וכיוון שיש לנו ספק באלו ימים ראתה, נותנים לה את מספר הימים המקסימלי – 16. אבל לפי הרמב"ם אם שלושת הימים הראשונים היו מימי הזיבה והיום האחרון מימי הנדה, א"כ צריכה לחשוש ל-11+6 וניתן לה מספר ימים מקסימלי של 17. ועיין בהערה 42.

²⁸ הלכות איסורי ביאה, פ"ח ה"ט.

²⁹ ה"ו.

³⁰ פרדס רמונים לר' משה יצחק בן שמואל אביגדור, פתחי נדה אותיות א-ב.

³¹ בעלי הנפש שער תיקון הוסתות (עמ' מ בהוצאת מוסד הרב קוק).

לאחר ימי נדה שלא ראתה בהם), שאינה נחשבת בהם כמסולקת דמים³², ויכולה לקבוע בהם וסת.

אמנם, הפרדס רמונים עצמו דחה את התירוץ הזה, כיון שמשמע מהרמב"ם בהלכה נוספת³³ שלא כך, שהרי בימי הנידה עשה חילוק בין הימים בהם רואה ולא קובעת וסת לבין הימים בהם לא ראתה וקובעת בהם וסת, אבל ביחס לימי הזיבה לא עשה חלוקה כזו וכתב בסתמא שאינה קובעת בהם וסת.

לכן מציע הפרדס רימונים תירוץ שני לדברי הרמב"ם: הרמב"ם חילק דינית בין ימי נדה בהם ראתה לימי נידה בהם לא ראתה. אבל בימי הזיבה העובדה שראתה או לא ראתה שם, אינה משפיעה על קביעת הוסת, כיון שהגורם לקביעת הוסת הוא – אחרי איזה סוגי ימי נידה באו ימי הזיבה. ולכן בימי הזיבה שלפי החשבון יכולה לקבוע וסת. והרמב"ם לא הוצרך לבאר זאת, כיון שפשיטא לו שקובעת בהם וסת, והוא סומך על מה שכתב בהלכה ו' שקובעת וסת החודש או וסת הדילוג.

דחיה לתירוץ השני: מהאופן שבו המ"מ מפרש את דברי הרמב"ם מוכח להיפך. שהרי המ"מ הביא את דברי הרשב"א שאמר שאם ראתה בימים א' ו-ט' לחודש לא קבעה לה וסת, כיון שהראיה השניה היתה בימי זיבתה. ועל הרשב"א הזה כתב המ"מ, ששיטתו כשיטת הרמב"ן שאין זיבות אלא סמוך לימי הנידות, אך לפי דעת הרמב"ם שסופרת לעולם נידות וזיבות בין תראה ובין לא תראה אין להתחשב בנתון זה (כלומר, אין להתחשב בשאלה האם אלו ימי זיבה הצמודים לימי נדה שראתה בהם או שאלו ימי זיבה לפי החשבון), ולכן לא תקבע וסת לא בזה ולא בזה (כלומר שלא תקבע וסת בשני סוגי ימי הזיבה). ואם היה הרמב"ם סובר שיש חילוק בין ימי זיבה שראתה בהם לימים שלא ראתה בהם, היה צריך לפרש כפי שפירש הרשב"א³⁴.

לאחר כל זאת אנו חוזרים לשאלה: האם לפי הרמב"ם אין וסת החודש כלל?

על כן מתרץ הפרדס רימונים תירוץ סופי: הרמב"ם לא חילק בין שני סוגי ימי הזיבה, אע"פ שהם שונים מבחינה דינית, אבל בין שני סוגי ימי הנדה כן חילק כיון שבימי הנדה בהם רואה היא מועדת לראות ולא שייך לקבוע בהם וסת. ב"א הימים שלאחריהם ג"כ לא שייך לקבוע וסת, כיון שהיא בחזקת מסולקת דמים, ועל ימי זיבה אלו אומר הרמב"ם שאינה קובעת בהם וסת. בימי הנידה שבאים אח"כ (ונקראים ימי נדה לפי חשבון) קובעת וסת, וכ"ש שקובעת וסת בימי הזיבה

³² וכן כתב החוות דעת על סימן קפג, ביאורים סק"ב.

³³ ה"ט.

³⁴ ועיין בב"י על סימן קפט, בסוף הסימן (סעיף לב), ד"ה 'מדין התלמוד'.

שאחריהם. הרמב"ם לא פירט את החלוקה בין ימי הזיבה השונים, כיון שסמך על מה שכתב שקובעת וסת בימי נידתה, ואנו נעשה כ"ש³⁵. כך תירץ גם הערוך השולחן³⁶ את דברי הרמב"ם.

על פי זה מתורצת הקושיא השלישית דלעיל, ומובן מדוע סובר הרמב"ם שהאישה יכולה לקבוע וסת ביום החודש.

ו. תירוץ הקושיא השניה

ערוך השולחן תירץ גם את הקושיא השניה על שיטת הרמב"ם. על מנת להבין את תשובתו, נקדים ונסביר כמה נקודות:

1. לפי כל הראשונים וסת הגוף הוא וסת בפני עצמו, ווסת הימים הוא וסת בפני עצמו. אבל לפי הרמב"ם אין וסת לימים ללא וסת הגוף, שכן כתב³⁷:

יש אשה שיש לה וסת, ויש אשה שאין לה וסת אלא לא תרגיש בעצמה עד שיצא הדם ואין לה יום קבוע לראייתה. וזהו שיש לה וסת היא שיש לה יום קבוע או מכ' יום לכ' יום או מכ"ד יום לכ"ד יום, או פחות או יותר. וקודם שיבוא הדם תרגיש בעצמה מפקת ומתעטשת וחוששת פי כריסה ושיפולי מעיה ויסתמר שערת בשרה או ייחם בשרה וכיוצא במאורעות אלו, ויבואו לה וסתות אלו או אחד מהן בשעה הקבועה לה מיום וסתה.

וכתב המ"מ, שמדברי הרמב"ם נראה שוסתות הגוף הם מקרים הנמשכים אחר הוסת הקבוע בימים (וזה בניגוד לדעת שאר המפרשים).

להבנת ערוך השולחן, הרמב"ם סובר שוסת הימים ווסת הגוף תלויים אחד בשני, ואם הם מגיעים בנפרד (מקרה גופני שהתרחש בימים לא קבועים וראתה בעקבותיו, או שראתה בימים קבועים ללא מקרה גופני) לא תיקבע לה וסת³⁸.

³⁵ ההבדל בין תשובה זו לתשובה הראשונה שהציע הפרדס רימונים ודחאה, הוא שבתשובה זו מסביר לנו הפרדס רימונים את הסברה של הרמב"ם לחילוק בין ימי הזיבה השונים, ומדוע לא כתב זאת הרמב"ם בפירוש.

³⁶ סימן קפג סעיף כב.

³⁷ פ"ח ה"א-ב.

³⁸ עם זאת, הב"י (בתחילת סימן קפ"ט, במהדורת מכון ירושלים מסומן כסעיף ב(א), ד"ה 'כל מיני') כתב שלפי הרמב"ם אין לנו וסת התלוי המעשה דגופה (וסת הגוף) ללא קביעות יום, ומשמע מדבריו שיכולים להיות וסתות ימים שיקבעו כוסת ללא שתתרחש בהם פעולה גופנית, וכן משמע מלשון המ"מ (כאן), שכתב: "ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש שוסתות דגופה הם מקרים

2. דבר נוסף שמסיק ערוך השולחן מדברי הרמב"ם³⁹, הוא שאישה שיש לה וסת בר"ח ניסן, לדוגמא, ואח"כ נשתנה ליום אחר – אם לפני שראתה ביום האחר היה לה וסת הגוף, נשתנה וסתה ליום האחר הזה, ואם לא היה וסת הגוף לא נשתנה, וצריכה לחשב את ימי הנידה והזיבה מהוסת הראשון, והדמים שראתה ביום האחר אינם נובעים משינוי וסת אלא הם מקרה בעלמא.

3. בפירוש המשניות מסביר הרמב"ם⁴⁰:

וזה שאמרנו פתחה י"ז או פחות מ"ז, אין הכוונה שתהא כל הזמן הזה אסורה על בעלה אלא כענין שזכרנו שאחר אותו הזמן תקבע לה ווסת לנדתה, והוא (הזמן) הפחות שאפשר כמו שבארנו, והוא מה שאמר בגמרא... כי קאמרינן לתיקוני נידה ופתחה.

כלומר: הגמרא בערכין עוסקת בשאלה כיצד מתקנים מצב בו אשה איבדה את הספירה, ואינה יודעת אם עומדת בימי נידה או בימי זיבה. משמעות התיקון היא שמרגע התיקון, כאשר האישה תראה דם היא תוכל לקבוע וסת⁴¹, ומתוך כך תוכל למנות מחדש לימי נידתה ואח"כ לימי זיבתה.

בהבנת דברי הגמרא קיימות שתי אפשרויות:

א. הימים בהם ראתה משמשים לקביעות וסת, כלומר יש לימים אלו משמעות מצד עצמם (דהיינו, שהתאריך שלהם גורם לחשש לוסת הבאה, או לקביעת וסת). לפי זה ואליבא דשיטתו של הרמב"ם שימי נדה מתחילים אף ללא שבעה נקיים, תמיד יחשוש הרמב"ם שהיום האחרון בימים בהם ראתה נפל על ימי נידתה, ולעולם תחשוש עוד 17 ימים עד שתחזור לימי נידתה⁴².

ב. הימים בהם ראתה אינם משמשים לקביעות וסת. וא"כ, לפי הרמב"ם נבין שמטרת חישוב פתח הנידה היא לגלות לנו מתי תהיה ההזדמנות הראשונה בה תוכל לקבוע וסת, ואין משמעות אחרת לימים בהם רואה עכשיו.

הנמשכים אחר הוסת הקבוע בימים וכו", ומשמע שוסת הגוף תלוי בימים אך וסת הימים אינו תלוי בוסת הגוף.

³⁹ בפ"ו הל"ו.

⁴⁰ ערכין פ"ב מ"א.

⁴¹ לפי הרמב"ם לקביעות וסת יש השפעה על ספירת 7 ימי נדה ו-11 ימי זיבה.

⁴² ללא דברי הרמב"ם שימי הנדה יכולים לבוא גם ללא ספירת שבעה נקיים, היינו אומרים שבמצאות בה ראתה 4 ימים, למשל, אם נאמר ששלושת הימים הראשונים הם מימי הזיבה, אזי היום האחרון אינו היום הראשון לימי הנדה אלא היום הראשון לשבעת הנקיים, וכיון שראתה בו תתחיל לספור מהיום שאחריו ופיתחה בפחות מ"ז. ועיין רש"י בערכין דף ח. ד"ה 'ארבעה ימים וכו'.

על פי דברי הגמרא, מתרץ ערוך השולחן את הקושיא השניה שהקשו על הרמב"ם: הגמרא בערכין עוסקת במציאות בה לא היה לה וסת הגוף במהלך הימים בהם ראתה, ולכן אין בימים אלו קביעות חדשה של וסת. ממילא מובן מדוע מתחילים לחשב את פתח נידתה כפי שמפורש בגמרא, ולכן אין קושיית הרמב"ן קשה על הרמב"ם.